

Derlem Dilbilim Çalışmalarının Dil Öğretimine Katkısı

Muhittin GÜMÜŞ¹

Öz

Çağımızda gelişen teknolojiyle birlikte dil incelemeleri de değişik boyut bir kazanmıştır. Bilgisayarlı dilbilim, dil çözümlerinde bilgisayarı bir araç olarak kullanır. Dil incelemeleri ve çözümlerleri için derlemelerin kullanılması, dil öğretimi ve sözlükbilim alanında daha hızlı, daha nitelikli, daha etkili sonuçlar almaya katkı sağlamaktadır. Derlem dilbilim, doğal dil kullanımlarına dayalı örnekleri ele alarak dil incelemeleri yapar. Buna bağlı olarak derlem dilbilimi, elektronik ortamda işlenmiş metinleri niceliksel yöntemler kullanarak belirli bir dil kullanımına ait sıklık bilgilerini sunar.

Bu çalışmamızda “Kırgızca: “söz” kelimesi örneğinde derlem dilbilim çalışmalarıyla bu kelimenin söz varlığı içindeki kullanım biçimleri (birleşik fiil, birleşik kelime, isim tamlaması, kalıp söz, deyim) derlenmiştir. Bu tür derlem çalışması sonucunda dil öğretimi alanında öğrencilerin açıklamalı sözlükler veya tematik sözlükler yerine derlem dilbilim incelemeleri yoluyla elde edilen kavramlar çerçevesinde oluşan kelime öbeklerini daha kolay kullanabilecekleri öngörülmektedir.

Çalışmamızın örneğini oluşturan “söz” kelimesinin Kırgızcanın söz varlığı içindeki kullanım biçimlerinin derlem dilbilim incelemeleriyle tespit edilen verilerin dil öğretiminde anlama becerileri (okuma, dinleme) ile anlatma becerileri (yazma ve konuşma) kazandırmaya yönelik uygulamalı çalışmalara katkısı olacağı düşünülmektedir. Kırgızca sözlüklerde madde başı olarak yer alan “söz” kelimesiyle oluşan söz varlığı ürünleri Almanya Saarland Üniversitesi’nin alt yapısını hazırladığı “Kırgız Derlemi” (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) verilerinden yararlanarak elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: derlem dilbilim, Kırgızcadaki “söz”, kelime öğretimi, Kırgız derlemi.

Atif için: / Please Cite As:

Gümüş M. E. (2024). Derlem Dilbilim Çalışmalarının Dil Öğretimine Katkısı. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 5(1), 153-170

Geliş Tarihi / Received Date: 13.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 05.06.2024

¹ Öğr. Gör. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, muhittin.gumus@manas.edu.kg

The Contribution of Corpus Linguistics to Language Teaching

Abstract

With the advancement of technology in our age, language analysis have gained a new dimension. Computational linguistics uses computer as tools for language analysis. The use of corpora in language studies and analysis contributes to faster, high-quality and more effective results in the fields of language teaching and lexicography. Corpus linguistics conducts language studies by examining examples based on natural language use. Consequently, it provides frequency information on specific language uses by applying quantitative methods to electronically processed texts.

In this study, we use corpus linguistics to examine the usage forms of the Kyrgyz word "söz/word" within the lexicon, including compound verbs, compound words, noun phrases, fixed expressions, and idioms). It is anticipated that teachers in the field of language teaching will find it easier to use word groups derived from corpus linguistics studies rather than relying on annotated or thematic dictionaries.

The data obtained from corpus linguistics analyses of the usage forms of "söz/word" in Kyrgyz is expected to contribute to practical studies aimed at developing comprehension skills (reading, listening) and expressive skills (writing, speaking) in language teaching. The lexical items formed with "söz/word," which appear as entries in Kyrgyz dictionaries, were derived from the "Kyrgyz Corpus" (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) developed by Saarland University in Germany.

Keywords: corpus linguistics, 'word' in Kyrgyz, vocabulary teaching, Kyrgyz corpus.

GİRİŞ

Dilbilimin genel çerçevesinde sesbilim, biçimbilim, sözcükbilim, sözlükbilim, sözdizimi, edimbilim (pragmatics), göstergebilim (semyoloji) ve anlambilim gibi alanlar yer alır. Ayrıca bürünbilim denen dilin ton, ezgi, vurgu, uzunluk gibi boyutlarını inceleyen bir alan da dilbilimin önemli alt dallarındandır. Bunlar parçalanabilir dil yapıları olarak incelenemeyen konuşma hususiyetleridir. Bürünbirimler, söz zincirinde tek parçaya indirgenemedikleri için '*parçalar üstü yapılar*' olarak tanımlanır (İmer, Kocaman, Özsoy, 2013, s. 217'den akt: Karaca; 2017). Dil, seslerden örülü bir yapı olduğu için yazıdan önce vardır. Anlamlandırmada ve anlam belirlemede her dilin kendi sesleri; vurgu, ezgi ve tonlaması etkilidir. Sesi olmayan yalnızca yazı dili olan bir dilin işlevselliğinden söz edilemez. Dildeki seslerin birbiriyle uyumu, ses olayları ile kök ve gövde hâlindeki kelimelerin cümleye, metne ve genel olarak anlatım bütünlüğüne dönüşmesinin belli başlı kuralları vardır.

Dil alanında üslup bilim edebiyatın araştırma alanında yer almakla birlikte temel malzemesi dildir. Sesler, kelimeler, cümleler, metinler/yazılı ve sözlü anlatımlar bağlamsal açıdan pek çok yönüyle incelenir.

Dilbilim alanında yapılan çalışmalar ihtiyaçlara göre çok hızlı gelişmekte ve modern teknolojinin de katkısıyla bu alandan daha verimli sonuçlar alınmaktadır. Bilgisayar teknolojisine bağlı yazılımlar sayesinde “hesaplamalı dilbilim” ortaya çıktıktan sonra dilbilimciler, dil çözümlemelerinde bilgisayarı bir araç olarak kullanarak derlem çalışmalarında önemli derecede etkin rol oynamaya başlamışlardır. Yıllarca alın teri dökerek mekanik yollarla elde edilen bilgilerin, bulguların ve bunların sonucunda yapılan değerlendirme ve yorumların bilgisayar teknolojisini gelişmesiyle “derlem dilbilim” diye bir çalışma alanını doğurmuştur. “Derlem dilbilim, doğal dil kullanımlarına dayalı örnekleri alarak dil incelemelerini yapmaktadır. Derlem dilbilimi, bilgisayar ortamında ayrıntılı biçimde işlenmiş metinleri nicel yöntemler yoluyla çeşitli dil çalışmalarında kullanmak amacıyla kelimelerin sıklık bilgilerini de ele alır. Derlem dilbilimi çalışmalarında milyonlarca kelimededen oluşan belirli bir dil kullanımını temsil eden, dil içi ve dil dışı ölçütlerine referans olan araçları tespit eder ve ardından kullanılan kelimelerin eşdizimlerini gösterir.

Derlemler, yazılı ve sözlü veriler bir araya getirilerek oluşturulmaktadır. Boyut ve yapı bağlamında derlemler ikiye ayrılmaktadırlar: Bunlar; hazır derlemler ve özelleşmiş derlemlerdir. Hazır derlemler, çoğunlukla akademik gruplarca oluşturulmakta ve dili bir bütün olarak ele almaktadır. Diğer derlem türü ise küçük boyutlu ve dilde belirli bir türü içermektedir. Araştırmacı bunu sınırlı bir bağlamdaki dili incelemek amacıyla kendi hazırlamaktadır (Deignan, 2006; Akt: www.dilbilimderneği.org/derlem-dilbilim/ – 01.04.2024)

Derlem dilbilimin önemli konularından biri de açıklamadır. Derlem açıklaması, derlemdeki veriyi, dilbilim açısından çözümleme yaparak açık, anlaşılır ve ait olduğu kelime türüne göre tanımlamak demektir. Kelime türü açıklaması yapılmamış olan kelimelerin çok anlamlı veya sesteş olması ya da tamlamalarla birlikte kullanıldığında anlamının ve türünün anlaşılması söz konusu olduğu durumlarla karşılaşmak mümkündür. “Sağ” kelimesi; diri, yaşayan anlamında bir sıfat iken, yön bildiren bir zarf görevinde olduğunu da görürüz. Türkçede bir kelime, cümle içindeki yerine göre, ad, sıfat veya zarf da olabilir. Bu tanımlamalar milyonlarca kelimededen oluşan metinler içinden bulunur ve açıklamaları yapıldıktan sonra hazır biçimlerini kısa sürede eşdizimli olarak elde edilebilir. Elde edilen söz varlığı metin oluşturmada, bağlamsal örnekler yoluyla dil öğretiminde kullanılabilir.

Bir dil kaynağı olarak derlem, belli amaçlar temelinde yapılandırılmış metinler/konuşmalar bütünüdür. (Aksan vd. 2014: 723). Derlem dilbilim, doğal dil verisini inceler. Dilbilimsel çözümlemeler yoluyla kelimelerin kullanım sıklıklarına göre dildeki eğilimlerini betimleyebilmemize yarar. Her alandan yazılı ve sözlü anlatımla ilgili söz varlığının tespit edilmesiyle dildeki anlatım gücünün de ortaya çıkmasına yardımcı olur.

Günümüzde tanık toplamak, kişisel bilgilere dayanmak, fiş indeksi oluşturmak vb. uygulamaların sözlük oluşturmada işlevi olmayan yöntemler olduğu kabul edilmektedir (Atkins vd. 1995: 85; Akt: Özkan). Çünkü modern teknolojinin imkanları yerine kişilerin eliyle yapılan çalışmalar kısır ve yetersiz kalmaktadır. Derlem içinden bir kelimenin kullanıldığı metinleri, cümleleri ve hangi anlamlarda kullanıldığını bilgisayar aracılığıyla çok kısa zamanda tespit etmek mümkünken elle yapılan çalışmalar uzun bir zaman ve emek ister.

Bu çalışmada Kırgızca derleminde yapılan çalışmalardan yararlanarak elde ettiğimiz “söz” kelimesiyle oluşan söz varlığı verilerinin Kırgızcanın öğretimine ve Kırgız sözlükçülüğüne ne gibi katkısı olabileceği değerlendirilmiş ve şu düşünceler ön görülmektedir:

- Hem ana dili olarak hem de yabancı dil olarak Kırgızca öğretiminde düzeylere uygun okuma-anlama ve dinleme anlama metinlerinin hazırlanmasına,
- Derlem çalışmalarıyla oluşan verilerin beceriye dönüştürülmesiyle sonra sözlü anlatım ve yazılı anlatım becerilerinde de kullanılmasına,
- Kırgızcanın anlatım gücünün fark edilmesine, bilimsel, edebî veya resmî yazı türleriyle ilgili metin oluşturulmasına,
- Sözlüklerde bulunmayan ya da yeni oluşan söz varlığı öğelerinin bağlamsal anlamlarının kavranmasına katkı sağlayacaktır.

YÖNTEM

Çalışmayla ilgili kaynak taraması yapılarak konuyu içerik bakımından yeterli derecede temsil edebilecek sözvarlığı tespit edildi. Derlem Dilbilim çalışmalarında Almanya Saarland Üniversitesi'nin alt yapısını hazırladığı, Dr. A. Kasiyeva'nın projesini yürüttüğü “Kırgız Derlemi” verilerinden yararlanarak yaptığımız çalışmada (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) “сөз /söz” maddesi ile buna bağlı alt maddelerde yer alan kavram alanıyla ilgili deyimler, atasözleri, birleşik kelimeler toplandı. Toplanan öğeler içerik analizi yöntemiyle tasnif edildi, sayıları ve nitelikleri açıklandı. Deyimler “söz” kavramıyla başlayanlar ile diğer kelimelerle başlayan türleriyle ve alfabetik sıraya göre tasnif edildi. Deyimlerin ve atasözlerinin özellikleri ile birleşik kelimeler betimleme yöntemiyle açıklandı, daha geniş açıklama gerektiren durumlarda yorumlama yöntemine başvuruldu.

Evren ve Örneklem

Kırgızca sözlüklerde madde başı olarak yer alan “söz/сөз” kelimesiyle oluşan söz varlığı öğeleriyle Derlem Dilbilim çalışmalarında Almanya Saarland

Üniversitesi'nin alt yapısını hazırladığı, Dr. A. Kasiyeva'nın projesini yürüttüğü "Kırgız Derlemi" verilerinden yararlanarak yaptığımız çalışmada (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) söz varlığı tespiti alanında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızın evreni 3 milyon kelimedenden ibaret Kırgız derlemidir.

BULGULAR

Çalışmamızın örneğini oluşturan "cə3/söz" kelimesinin Kırgızcanın bütün söz varlığı içindeki kullanım biçimlerinin derlem dilbilim incelemeleriyle tespit etmekle dil öğretiminde yazılı ve sözlü anlatım becerisi kazandırmaya yönelik etkinler, okuma metinleri ve konuşma konusu oluşturmaya katkısı olacağı düşünülmektedir.

"Dil, "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, doğal bir araç, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir kurumdur" (Ergin 1980: s. 3). Son dönemlerde dilin nasıl tanımlandığından çok dilin işlevsel özellikleri ön plana çıkmıştır. Dille ilgili araştırma ve geliştirme sürecinde işlevsellikten öteye de yeni buluşlar gerçekleştirilebilir. "İnsanın dış dünyayla ve öbür bireylerle ilişkilerini yansıtan ve biçimlendiren, düşünceyle birlikte tüm ruhsal ve toplumsal kişiliğini oluşturan dil, gerçeklik ya da nesnel üstünde etki aracı olduğu gibi, kimi yönleriyle de başkalarını etkileme, yönlendirme, yöneltme aracıdır da...Nesnel gerçekliğin öznel biçimde algılanış ve anlatılışını sağlayan bir çerçeve, bir tür düşünsel yapı sunar. Yansıtıcı olduğu kadar, yaratıcıdır da...." (Vardar, 1982; s.13.). İnsanın diğer canlılardan en önemli üstünlüğü akli ve dilidir. İnsanlar, duygularını, düşüncelerini, tasarımlarını, yorumlarını, geçmişteki yaşantılarını, geleceğe dönük hayallerini, anlamaya ve anlatmaya dayalı beceriler yoluyla dile getirir. Böyle bir durumdayken insanın bir anda dilsiz bir canlı olması durumunda diliyle birlikte nelerin de yokluğuna sebep olacağını düşününce dilin değeri, görevi, işlevi daha iyi anlaşılır. Dil işleyen bir makine, canlı bir varlık, hareket eden bir araç, uçan bir kuş ya da yüzen balık gibidir. Makinenin nasıl işlediğini, canlı varlığın biyolojik niteliklerini, aracın nasıl hareket ettiğini, kuşun nasıl uçtuğunu ya da balığın nasıl yüzdüğünü anlamak gerekir. Bunları anlamaya çalışmak kuramsal dilbilimin temel araştırma konusudur. Bununla birlikte, dil pek çok farklı konuyla da ilişkilidir. Sözelimi, dilin biyolojik ve nörolojik bir temeli vardır, toplumsal bir olgudur, biliş ve düşünce ile ayrılmaz biçimde ilişkilidir ve tüm bunlar dilbilimin disiplinlerarası çalışma alanlarına yalnızca birkaç örnektir. Ayrıca kuramsal çalışmaların uygulamaya aktarıldığı dil öğretimi, çeviri ve doğal dil işleme gibi çalışmalar ise uygulamalı dilbilim çalışmalarına örnek olarak sunulabilir. İşte dilbilim tüm bunları kapsayan bir

bilim dalıdır. (Aksan; 2015, Başkan; 2003, Fromkin, V., Rodman, R. ve Hyams, N.;2014, Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A.;2018, Uzun, N. E.; 2004, Yule, G.; 2014; Akt: (<https://www.dilbilimderneği.org/dilbilim-nedir/> E.T. 01.04.2024).

Derlem dilbilim çalışmalarının dil öğretimine katkıları üzerine yazılmış bazı çalışmalar şunlardır:

Koca, F. (2021) Yabancı Dil Öğretiminde Derlem, Derlem Dilbilimi ve Veri Yönlendirmeli Öğrenim Yaklaşımı; Kaya, B.F. (2021) Öğrenen Derlemlerinin Dil Öğretiminde Kullanımı Üzerine Kuramsal Tartışmalar; Aksan, Y. ve Uçar, A. (2012) Türkçe Sözvarlığının Öğretiminde Derlem Kullanımı- Türkçe Ulusal Derlemi Örneği, Özkan, B. (2020). Terim Bilim Çalışmalarında Derlem Kullanımı ve “Kendi Kendine Derlem Oluşturma Platformu” Terim Bilim Modülü; Çelik, S., Keser, H. (2010). Veri Yönlendirmeli Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Sözcük Edinimleri Üzerindeki Etkisi.

“British National Corpus (BNC), İngiliz İngilizcesine yönelik hazırlanmış, %10’u sözlü veriden, %90’ı yazılı veriden oluşan 100 milyon sözcüklük bir derlemdir (Meyer, 2002). Türkçe derlemler ise Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) (Aksan vd., 2012). TUD, 50 milyon sözcükten oluşan 1990-2013 yıllarını temsil eden büyük ölçekli ve dengeli bir derlemdir. Metinler topluluğunun derlem olabilmesi için makine tarafından okunabilmesi, özgün metinler içermesi ve bir dili veya dil değişkesini temsil etmesi gerekmektedir (McEnery vd. 2006: 4-5). Ayrıca, derlemin dengeli olması güvenilirliğini arttırmaktadır (Hunston, 2008).” (<https://www.dilbilimderneği.org/derlem-dilbilim/> – 01.04.2024).

Türkiye’de Türkçe, Kırgızistan’da Kırgızca derlem dilbilim araştırmalarından yararlanarak dil öğretimi alanına katkı sağlayan bilimsel çalışmalar yeterli değildir. Bu alanın imkanlarının farkında olan araştırmacıların materyal geliştirme becerisi de olması gerekir.

“Türkiye’de son yıllarda dilin özel veya değişik amaçlarla derlem sistemi hazırlanmıştır. Türkçe kelime kullanımlarını belirlemede referans olabilecek Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) TÜBİTAK tarafından 108K242 proje numarasıyla ile desteklenmiştir (Aksan vd., 2012; Aksan, Özel, Yılmaz, Demirhan, 2016). TUD 50 milyon sözcükten oluşan, %98 yazılı, %2’si sözlü Türkçenin kullanımlarından toplanan örnekleri içeren; veri tabanı olabildiğince farklı konu alanı ve metin türlerinden 1990-2013 yıllarına ait örneklerin oluşturduğu dengeli ve dili temsil gücüne sahip bir derlem özelliğini taşır. (<https://www.dilbilimderneği.org/derlem-dilbilim/> E.T: 01.04.2024)” Derlem dilbilimi çalışmalarında sürecin doğru işlediği görülmektedir. Ancak bu çalışmalardan yararlanması gereken alan uzmanları; sözlükbilim üzerinde çalışanlar, metin yazarları, dil öğretimi öğretmenlerinin farkındalık oluşturması ve gereği kadar ilgili olması beklenmektedir.

Almanya Saarland Üniversitesi'nin alt yapısını hazırladığı, Kasiyeva'nın projesini yürüttüğü “Kırgız Derlemi (https://corpora.clarind.unisaarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) içinde tespit ettiğimiz kelime türleri; ad, sıfat, zarf, fiil, birleşik fiil ile deyimler, atasözleri, birleşik kelimeler, isim tamlamaları Kırgızca sözlüklerde bu kadar ayrıntılı ve tasnif edilmiş olarak bulunmamaktadır. Farklı sözlüklerdeki çalışmalar sayılarla ifade edilmiştir.

Dil derlemi çalışmalarının temel amacı yapılandırılmış metin üretmek, değişik edebî yazılı ve sözlü verilerden toplanmış yüz binlerce kelimedenden yepyeni eser oluşturmak, dilin her türlü alanıyla ilgili sorgulamanın yapılabileceği malzemeyi hazırlamaktır. Derlem dilbilimsel çalışmalarla dilin bugüne kadar değişik yöntemlerle görülemeyen özelliklerini tespit etmek mümkündür. Derlem dilbilimi çalışmalarıyla elde edilen verileri (https://corpora.clarind.unisaarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) adlı sayfadan tarama sonucunda elde ettiğimiz kelimeler, aşağıda Latin harfleriyle yazılmıştır. Derlem dilbilim çalışmasıyla Kırgızcada “söz” kelimesiyle oluşan söz varlığı öğeleri şunlardır:

- ...-dan söz başta-
- ...-ga söz jetpeyt
- açık söz
- Adamzaadanı cakşı söz atınan tüşüröt, cakşı ookat cibitet
- ak söz
- akıl söz kaltır-
- anık söz
- ar kıl söz
- arabça söz
- arzan söz
- aşıkça söz
- ayırım sözdör
- aytılar söz
- aytkan söz
- balakettüü şumduk söz
- baş söz
- bayırkı söz
- beker söz
- bir ele söz
- bir söz menen
- bir söz menen aytkanda
- bizdin söz
- bolbogon söz
- cakşı söz
- cakşı söz canga kubat
- calgan söz
- caman söz
- caşırın söz
- cılma söz arkıluu
- cıluu söz
- cıluu söz cumşartat , cakşı söz can eritet
- cumşak söz
- cüyölüü söz
- çal söz
- çın ubada bayloo söz
- çogool söz
- çoro degen çogool söz
- degen söz
- eki ooz aytım söz
- eki ooz söz
- emiki söz
- eñ akırkı söz
- eski söz
- ıras söz
- ıyık söz
- kalpıs söz
- kalpıs söz bolmok
- kanday söz
- kara söz
- kara söz türündö bayandoo

- kasieti küçtüü cöz
- katuu söz
- kıcı söz
- kıyla söz
- kıyşık - kıya söz
- kızık söz
- kinee söz
- kiriş söz
- kooptuu söz
- kökjal erden söz kozgo-
- köñülündö jürgön söz
- köp söz
- körköm söz
- körköm söz çeberi
- körköm söz önörü
- kulagina söz kir-
- kurç söz
- kurgak söz
- kuru söz
- küñkül - mıñkıl söz
- maani tuyguzgan söz
- mazak söz
- narkı söz, berki söz
- nuska söz
- oozuna söz kirbey
- oozuna söz kirbey otur-
- orçunduu söz
- oylop aytkan söz
- öngö söz kel
- Özüm ölsöm söz kalat.
- salam söz
- sıykırluu söz
- söz açık
- Söz- adam akıl sezimin, oy cügürtüüsün çağıldırucu keremet nerse
- söz akırın küt-
- söz akırına kara-
- söz akırına ula-
- söz aralaştır-
- söz aralaştırırbay
- söz arası
- söz ayagı
- söz aykaşı
- söz ayıl-
- söz bar
- söz başta-
- söz bayanı
- söz ber-
- söz bilbe-
- söz bilbegendik
- söz bol-
- söz çigar-
- söz çigara albay
- söz erkindigi
- söz ığı
- söz imer-
- söz jalga-
- söz jalgan-
- söz jalgaşıp ün çigar- ...
- söz jetkir-
- söz jetpeyt
- söz jıldırıp otur-
- söz jılımda-
- söz jiber-
- Söz jok!
- söz jönöt-
- söz jüyösü
- söz kadırın bil-
- söz kadırın bilbe-
- söz kal-
- söz karı-
- söz katpay
- söz kayrı-
- söz kaytar-
- söz kel-
- söz kezeği
- söz kıyışkan jer
- söz koş-
- söz koşpoo
- söz koygonsup kal-
- söz kubattaş-
- söz kulagina iline kal-
- söz kura-
- söz küt-
- söz maanisi
- söz mañızı
- söz menen jer-
- söz menen jetkire albay tur-
- söz menen tüşündürüü
- söz muyutu
- söz oktollu

Derlem Dilbilim Çalışmalarının Dil Öğretimine Katkısı

- söz oylop tap-
- söz önörü
- söz öttü söökkö!
- söz sagınıp kal-
- söz sal-
- söz salıp
- söz salmaktay bil-
- söz sarkeldesi
- söz süylö-
- söz süylöçü
- söz şak dey tüş-
- söz şiresi
- söz tap-
- söz tara-
- söz tart-
- söz tınşa-
- söz tilinin uçunda
- söz tiy-
- söz tiygendey
- söz tizmekteri
- söz törkünü
- söz törkününö maaşır bol-
- söz tügön-
- söz tüşüp kal
- söz tüyünü
- söz uçur-
- söz uguz-
- söz uk-
- söz ula-
- Sözdü söz kelgende aytpasa söz atası ölot.
- sözdü şar dep kes-
- sözgö kulak sal-
- sözgö takalıp kal-
- sözsüz boluuçu oy
- şagdam söz
- taandık söz
- tattuu söz
- ukkan söz
- uluu söz
- uşul söz
- uu söz
- zaar söz
- zap söz
- zarıl söz

Derlem dilbilimi çalışmalarıyla “söz” kelimesinin kullanıldığı eşdizimler, sözvarlığı öğelerinin sayısı 185’tir. Bunlar birleşik fiiller, birleşik kelimeler, atasözleri, deyimler ve kalıp sözlerden oluşmaktadır.

Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sözdüğü (2019, II. Cilt, s. 403-405)’de yer alan “söz” kelimesinin geçtiği kelimeler ve söz öbeklerinin sayısı ise aşağıda belirtildiği gibi- 36’dır:

- söz atası ölüü
- söz aykalışı
- söz bağıtı
- söz baylaşuu
- söz bayloo
- söz berüü
- söz ceböö/kep ceböö
- söz ıñgayı
- söz karmatuu
- söz katuu
- söz kayruu
- söz oñtoyu
- söz tiygizüü/kep tiygizüü
- söz udulu
- söz uloo
- sözgö alarlık
- Sözgö caraşa söz aytpasa, sözdün atası ölot.
- sözgö cıgıluu
- sözgö kirböö
- sözgö konok berüü
- sözgö sarañ/kepge sarañ
- sözgö sındıruu
- sözgö sököt boluu
- sözgö söltük boluu
- sözgö söltük kılıu/kepge söltük kılıu
- sözmö-söz
- sözü boluu
- sözü ötüü
- sözü suu keçpöö

- sözü üçöt boluu
- sözün makul tabuu
- maanilüü söz dep eseptöö
- sözün üçöt kılıuu
- sözü şilesinen çığa tüşüü
- sözü şibege menen sayganday uguluu
- sözü eki bolboo
- sözün çerге таştaboo
- sözün cönötpöö
- sözün süylöö
- sözünön çıkpoo

Derlem dilbilim çalışmalarından yararlanarak yazılan sözlük olan “Ankoğlu, E., Alimova C., Askarova, R., Selçuk, B.K. (2017) Kırgızca -Türkçö Sözdük (Kırgızca-Türkçe Sözlük) I-II. Cilt, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, s. 1847-1853, II. cilt” adlı eserde Kırgızca “söz” kelimesiyle oluşan 93 kelime, birleşik fiil, birleşik kelime, kalıp söz, atasözü ve deyim” vardır

- söz al-
- söz arabızda kal-
- söz atası
- söz atası öl-
- söz aykalışı
- söz aykaşı
- söz ayt-
- söz başlaş-
- söz başta-
- söz bayla-
- söz baylığı-
- söz ber-
- söz bermetteri
- söz biröö, kulak eköö
- söz bol-
- söz casa-
- söz casoo
- söz casooçu müçö
- söz cebe-
- söz cebegen
- söz cetpeyt
- söz cok
- söz çeberi
- söz çıgar-
- söz çıgarba-
- söz erkindigi
- söz karmat-
- söz kat-
- söz kayrı-
- söz kel-
- söz kelbe-
- söz kıl-
- söz kötör-
- söz kötörö alba-
- sözgö aldır-
- sözgö aldırbağan
- sözgö cıgıl-
- sözgö kal-
- sözgö kel-
- sözgö saran
- sözgö sındır-
- sözgö sököt bol-
- sözgö sököt boluş
- sözgö söltük kıl-
- sözgö söltük, kepke kemtik bol-
- söz kötörömü cok
- söz kötörömdüü
- söz madaniyatı
- söz narkı
- söz oyunu
- söz özgörtüüçü müçö
- söz salmagı
- söz talaş-
- söz taşı-
- söz tiy-
- söz tiygiz-
- söz türkümü
- söz uçğu
- söz uçğun ula-
- söz udulu kel-
- söz uduu
- söz uk-
- söz ula-
- söz ustati

Derlem Dilbilim Çalışmalarının Dil Öğretimine Katkısı

- sözdük
- sözgö al-
- sözgö alakısı-
- sözgö alarlık
- sözgö kelbegen
- sözgö kir-
- sözgö kirüü
- sözgö kiyligış
- sözgö konok ber
- sözgö söltük, kepke kemtik kıl-
- sözü eki aç çık-
- sözü öt-
- sözü ötümdüü
- sözü şibege menen sayganday ugul-
- sözü şilesininen çığa tüş-
- sözü ücöt bol-
- sözü cönöt-
- sözü cönötpö-
- sözü çerge taştaba-
- sözü eki kılba-
- sözü süylö-
- sözü talaaga taştaba-
- sözü ücöt kıl-
- sözü cönötpö-“ (Arıkoğlu vd., 2017 s.1847-1853)

Görüldüğü gibi, derlem dilbilimsel çalışmalarla elde edilen söz varlığı sayısı sözlükbilim çalışmalarında modern yöntemlerin kullanılmasının kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Basılı sözlüklerin insan eliyle, fişlerle ve eski yöntemlerle hazırlandığı bilinmektedir. Esasen dilin zengin anlatım özelliklerini sözlüklere, söz varlığı topluluğuna kazandırmak için derlem dilbilim çalışmaları yoluyla elde edilen verilerin metinlere dönüştürülmesi gerekir. Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sөzdüğü (2019)’nde yer almayan onlarca söz öbeğinin anlam ve tanıklarıyla birlikte modern teknolojinin, bilgisayarlı dil çalışmalarıyla geliştirilmesinden başka yol olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Arıkoğlu (2017)’de elektronik ve derlem çalışmalarından yararlandıkları için Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sөzdüğü (2019)’dan daha geniş söz varlığına sahip olduğu görülmüştür.

Derlem dilbilim çalışmalarıyla yalnızca kelime derlenmesi değil, kelimelerin bağlamsal anlamlarıyla birlikte söz öbekleri, birleşik fiiller, deyimler, kalıp sözler, atasözleri ile birleşik kelimelerin derlenmesi mümkündür.

Dil öğrenenlerin en temel aracı kelime öğretimidir. Kelime öğretimi de yalnızca sözlük anlamlarıyla sınırlı bırakılamaz. Örnek cümleler ile alıştırmaya türlerine yönelik temel materyaller derlem içinden temin edilebilir.

Aslında söz varlığı öğelerinin sözcüksel eşdizimleri, dilbilgisel eşdizimleri, anlam tercihleri ve söylem ezgisi gibi dört bileşen aracılığıyla oluşan verilerle dil ve anlatımda sağlıklı sonuçlara götürür.

YORUM VE AÇIKLAMALAR

Kırgızca “söz” kelimesi örneğinden yola çıkarak düşüncelerimizi ifade edecek olursak; derlem dilbilim çalışmalarında insan emeğinin daha verimli ve etkili biçimde değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Kırgızistan’ın en geniş kapsamlı açıklamalı sözlüğü olan “Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sөzdüğü

(2019, I- II cilt)” adlı eserde 36 kelimeyle, Kırgızca-Türkçe Sözlük (2017, I-II.)’te 93 kelimeyle ifade edilen “söz” kelimesiyle oluşan söz varlığı ögeleri arasında sayıca çok fark vardır. Bu farklılığın sebebi, her iki sözlüğün çalışma yöntemlerinin farklılığındandır. Kırgızca-Türkçe Sözlük (Arkoğlu, vd., 2017)’ün derlem temelli olduğunu sözlük künyesinde belirtilen “Derlem ve Elektronik Sorumlusu” ibaresinden anlaşılmaktadır

Binlerce özgün metin veya eserden oluşturulan derlemler, yazı dili derlemi ile konuşma dili derlemi olarak ele alınır. Gerçek dil kullanımını sağlayan, özgün ve aslına uygun anlamları yansıtan verilerden oluşan derlemler doğal dil kullanımını oluşturmaya elverişlidir. Derlem dilbilimi ise veri grubu olarak derlemler üzerinde çalışan deneye dayalı bir dilbilim disiplini. Derlem dilbiliminin asıl hedefi çalışılan dilde, otantik metinler üzerinde çalışarak doğal dil kullanımını belirlemektir. Derlem dilbilim çalışmalarıyla sözlük oluşturmanın yanı sıra dil öğretimine katkı sağlanır. Derlemlerden öğrencilerin de yararlanmasına imkanlar sunularak kelime öğrenme ve bağlamsal anlamların seçiminde, anlatım zenginliğinin hissettirilmesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Derlem dilbilim çalışmaları sonucunda dil öğretiminde kullanılan ders kitapları, alıştırmalar ve diğer yardımcı kaynakların oluşturulmasında etkili biçimde rol oynayabilir. “Nitelikli bir derlem otantik olmalı, gerçek dil kullanımını yansıtmalı, derlemdeki veriler yeterince büyük olmalı ve veriler işaretlenmiş olmalıdır. Derlem dilbilimi ise veri grubu olarak derlemler üzerinde çalışan deneye dayalı bir dilbilim disiplini. Derlem dilbiliminin temel amacı, bilgisayar hesaplamaları yardımıyla yüksek sayıdaki otantik metinle çalışmak ve doğal dil kullanım özelliklerini tespit etmektir. Derlem dilbilimi, klasik dilbilim araştırmalarının yanında sözlük oluşturma veya yabancı dil öğretimi gibi amaçlarla da kullanılmaktadır. Derlem dilbiliminin yabancı dil öğretimindeki yansıması ise veri yönlendirmeli öğrenim yaklaşımı ile olmuştur. Veri yönlendirmeli öğrenimde yabancı dil öğrencileri derlemleri kullanarak hedef dili keşfeder ve doğal dil kullanımını içselleştirir” (Koca; s.174)

“Genişletilmiş Sözcükbirim Modeli, Michael Stubbs tarafından 2002 yılında geliştirilen bir dilbilim modelidir. Bu model, bir kelimenin anlamını ve kullanımını daha iyi anlamak için dört ana bileşeni inceler. Bunlar; sözcüksel eşdizimlilik, dilbilgisel eşdizimlilik, anlam tercihi ve söylem ezgisidir. Sözcüksel eşdizimlilik, bir kelimenin sıklıkla birlikte kullanıldığı diğer kelimeleri ifade eder. Dilbilgisel eşdizimlilik, bir kelimenin belirli dilbilgisi yapılarıyla olan ilişkisini tanımlar. Anlam tercihi, bir kelimenin belirli anlamlar veya anlam alanları ile olan eğilimini belirtir. Söylem ezgisi, bir kelimenin genellikle hangi tür söylemlerde (olumlu veya olumsuz anlamlarıyla) yer aldığını gösterir. Bu dört bileşenin analizi, bir kelimenin dil içindeki rolünü ve bağlamla olan ilişkisini daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olur. Genişletilmiş

Sözcükbirim Modeli, bu sözünü ettiğimiz sözcüksel eşdizimlilik, dilbilgisel eşdizimlilik, anlam tercihi ve söylem ezgisi kavramlarını içerir. (Kurtoğlu, Ö. ve Tosun, M., 2023; s.). Buna göre dil öğrenenlerin, sözlükbilim çalışmaları yapanların, materyal geliştirme uzmanlarının ‘Genişletilmiş Sözcükbirim Modeli’nin şartlarını yerine getirebilecek özellikte ve ona uygun nitelikte olmaları elzemdir.

İster yabancı dil öğretiminde olsun ister ana dili öğretiminde olsun kelime öğretiminin özel bir yeri vardır. Dil öğrenmek demek hedef dilin kelimelerini öğrenmek demektir. Her kelimenin bütün temel ve bağlamsal anlamlarını kavramak, onu etkin biçimde kullanabilmek gerekir. Ancak temel anlamını bilmek yeterli midir? Dil öğrenenlerin kelime hazinesi zenginleştikçe dili kullanma becerileri de gelişir. Kelime edinimi dil öğrenenlerin bireysel gayretlerine bağlı kalmamalıdır. Dilde kelime öğretimi için öncelikle kelime kadrosunun oluşturulması gerekir. Çekirdek sözlerden başlayarak sık kullanılan fiiller, adlar, sıfatlar, zarflar ve diğer kelime türlerinin anlama becerilerinde kullanılan materyallerin içeriklerinde ne kadar yer aldıklarıyla ilgili çalışmaların da eksik olduğunu ifade edebiliriz.

“Bir dilin sözvarlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir” (Aksan, 2006: 11). Bu bakımdan dil becerilerinin temel aracı kelime öğretimidir. Deyimler, terimler, atasözleri, ikilemeler ile maddi ve manevi kültür ürünlerini yansıtan bütün söz varlığı öğelerinin öğrenme hedefleri arasındaki yerini belirlemek ve hazırlanan materyallerin içeriklerindeki kelime zenginliğini beceriye dönüştürmek için temel malzemenin doğru ve yerinde kullanılması şarttır.

Kullanım sıklığı bakımından yaygın olan temel söz varlığı öğeleri ya da çekirdek sözler olarak adlandırılan kavramlardan oluşan ya da türeyen kelime ve kelime öbeklerinin dil öğretimi alanında okuma ve dinleme becerisini geliştirmeye yönelik metinlerin yazılmasında yazara yardımcı, okuyup dinleyene dilsel beceri kazandırmada katkı sağlama işlevi görür. Bir dilin söz varlığı içinde yer alan temel sözlerin yanı sıra gerçek anlamları dışında kullanılan deyimler, mecazlı anlatımlar, benzetmeler, sanatlı anlatımlar kelime öğretiminde çok önemli yer tutarlar. Söz varlığı öğelerinin çokanlamlılık, eş anlamlılık, ters anlamlılık gibi anlambilimin alt alanlarında bireylerin dil ediniminde, edimbilimsel yaklaşımla dil öğrenmedeki rolü de dikkate alınmalıdır. Derlem dilbilimi çalışmalarıyla elde edilen geniş kelime kadrosunun sözlükbilimsel/leksikografik çalışmalara katkısı göz ardı edilemez.

“Derlem kullanımı, son 20 yıllık süreçte dil eğitiminde artan bir ilgi görmektedir. Birçok derlem, dil sınıflarında doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Derlem ve araçlarının kullanımında artan

bir farkındalık olmasına rağmen, dil öğretmen eğitimi programları halen programlarında derlem danışmanlığını dâhil etmemektedir (Aşık; 2017, s.740)”. Dil öğretimi alanında ders kitaplarının söz varlığının ve kullanım sıklığının tespit edilmesinde ve derlem referanslı ders kitabı değerlendirmesi yapmada derlem dilbilimi çalışmalarının önemli rolü olduğu yadsınamaz. “Doğal dil işleme (DDİ); bilgisayar mühendisliğinin bir alt bilim dalı olarak kabul edilmektedir ve yapay zekâ araştırmaları ile ilintilidir. (Kurtulmuş; 2021, s. 1029).”

“Derlem dilbiliminin yabancı dil öğretimindeki ikinci kullanım alanı ise ders kitabı gibi öğretim materyalleri geliştirilirken bu materyallerin doğal ve gerçek dil kullanımına uygun olmasını sağlamaktır. Yapılan birçok çalışma ders kitaplarındaki kelime ve cümle yapılarının gerçek hayatta sık kullanılan kelime ve cümle yapılarıyla uyummadığını; bunun bir sonucu olarak da öğrencilerin ağır bir “yanlış bilgi yükünü” taşımak zorunda kaldıklarını göstermektedir (bkz. Lemnitzer & Zinsmeister, 2010: s. 161; Akt: Koca, 2021; s.171). Bu alanda “İlköğretim Türkçe Ders Kitapları Derlemi ve Türkçe Ulusal Dil Derlemi Örneklemindeki Sözcük Sıklıkları (Aksan vd., 2011)” adlı çalışma özellikle dikkate değer çalışmalardan biridir. Kimi eserlerde hedef kitlenin öğrenme amaçlarına ve beklenen hedef davranışları kazanmasına katkı sağlamanın yollarından biri modern dil çalışmaları içinde derlem dilbilim çalışmalarından gerektiği kadar yararlanmayı bilmektir.

Derlem dilbilim çalışmalarından yararlanması gerekenler kimlerdir sorusuna da burada cevap vermek yerinde olacaktır.

Dil öğretimi alanında çalışanlar; alana yönelik okuma ve dinleme becerisini geliştirmeye yönelik metin hazırlama çalışmalarında temel söz varlığı öğelerini tespit ederek hedef kitlenin öğrenme amaçlarına uygun materyal oluşturmaları beklenir.

Alan uzmanları ve yazarlar, anlatım türlerinden; betimleyici, öyküleyici, öğretici, açıklayıcı, tartışmacı, kanıtlayıcı, coşku ve heyecana bağlı (lirik) anlatım, destansı, emredici, düşsel (fantastik), gelecekte söz eden anlatım ile söyleşmeye bağlı anlatım ve mizahi anlatımın hedef kitlenin öğrenme amaçlarına ulaşmak için dil-kültür çerçevesinde metinlerin oluşturulması için yazarların derlem dilbilim çalışmalarından yararlanma yoluna gidilmelidir.

Kırgızcanın söz varlığının daha etkin ve yaygın biçimde kullanılması için devlet dili politikalarının eksiksiz uygulanması ve iki dillilik sorunun çözülmesi gerekir. Derlem dilbilim çalışmalarından yararlanarak terim sorunları ve çeşitli alanlarda söz varlığının yetersizliği iddiası da ortadan kalkacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmamızda Almanya Saarland Üniversitesi tarafından oluşturulan (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08/) Kırgız derlemi ortamında 185 söz varlığı ögesinin varlığını tespit ettik. Bu tür çalışmaların dil öğretimi kitabı yazarlara, dil öğretmenlere, dil öğrenenlere, konuşma ve yazma sanatının başarılı ustalarına katkı sağlayacağı görülmektedir.

• Günümüzde kâğıda basılı sözlüklerin hazırlanma usulleriyle dijitalleşme sürecinde sözlük hazırlama yöntemleri arasında çok önemli farklar var. Dijital ortamda söz varlığını tespit etme çalışmaları yepyeni yöntemlerle yapılmaktayken eski sözlüklerin yetersizliğini tartışmaya bile gerek duyulmamaktadır. Sözlükçülük çalışmalarında fişleme, kelimeleri manuel yollarla biriktirip sözlüklere yerleştirme dönemi çok geride kalmıştır. Günümüzde bir dilin söz varlığı yalnızca sözlüklerle sınırlı olmadığı daha kolay anlaşılmaktadır.

• Modern teknolojinin sağladığı imkânlar çerçevesinde derlem dilbilim çalışmalarının verilerinden çokça yararlanmak için alan uzmanlarının derlem dilbilimi çalışmalarına karşı tutum ve davranışları öğretim materyallerinin daha nitelikli kullanılmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle dil öğretimi alanında materyal geliştirme uzmanların derlem dilbilimi çalışmalarına etkin biçimde katılmaları önerilir.

• Derlem dilbilimi çalışmaları dil öğretimi amaçlı oluşturulan okuma ve dinleme becerilerini kazandırmaya yönelik metinlerin oluşturulmasına katkı sağlayacağı gibi metin yazarlarının ya da materyal geliştirme uzmanlarının oluşturdukları metinlerde ve eserlerde kullandıkları kelime sıklığını derlem dilbiliminin usullerinden yararlanma yoluyla gerçekleştirebilirler.

• Dil öğrenme ve öğretme sürecinde gereksiz tekrarlardan kaçınılmasına ya da daha çok kelimeden yararlanmaya imkân sağlanı.

• Dil öğretimine yönelik hazırlanan eserlerin (ders kitapları, yardımcı kitaplar ve beceri kazandırmaya yönelik alıştırma kitapları vb.) temel söz varlığı öğelerini kapsayıp kapsamadığını anlamak için derlem dilbilim çalışmalarından yararlanmak gerekir.

• Kelime frekanslarının yani kullanım sıklığının tematik birlikler hâlinde oluşturulması yoluyla betimleyici, öyküleyici, öğretici, açıklayıcı, tartışmacı, kanıtlayıcı, coşku ve heyecana bağlı (lirik) anlatım, destansı, emredici, düşsel (fantastik), gelecekte söz eden anlatım ile söyleşmeye bağlı anlatım ve mizahi anlatımla ilgili materyallerin yardımıyla dil öğretimine katkı sağlanabilir.

• Dil öğretimi alanında çalışan öğretmenlerin ve materyal geliştirme uzmanlarının “Genişletilmiş Sözcükbirim Modeli”nden yararlanmaları gerekir. Bu model sözcüksel eşdizimlilik, dilbilgisel eşdizimlilik, anlam tercihi ve söylem

ezgisi kavramlarını içerdiğinden dil öğretimi uzmanlarının sözcüksel eşdizimlilik çalışmaları ile anlam tercihi ve söylem ezgisini kavrama bilincine sahip olmaları gerekir.

• Dil öğrenenlerin kelimeleri doğru, güzel, etkili ve yerinde ifade ederek duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleri beklenirken söz varlığının temel hazinesinden yeterince yararlanması onun bireysel dil gelişimine büyük katkı sağlar.

KAYNAKÇA

1. Abduvaliyev, İ., Akmataliyev, A. ve diğerleri (2019). Kırgız Tilinin TüştündürmÖ Sözdüğü Ekinçi bölük. B.: “Poligrafbumresursı”, 800 b.2019, ISBN 978-9967-9174-3-9
2. Aksan, D. (2006). Türkçenin Söztarlığı. Ankara: Engin Yayınevi, Ankara
3. Aksan Y. ve diğerleri (2014) Web Tabanlı Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) Akademik Bilişim, s. 14 - XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. Mersin Üniversitesi
4. Aksan, Y., Demirhan, U.U., (2014) “Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) Arayüz Özellikleri: Tanıtım ve Uygulama” [Turkish National Corpus (TNC) interface properties]. Mersin Üniversitesi.
5. Aksan, Y., Mersinli, Ü., Yaldır, Y. (2011) “İlköğretim Türkçe Ders Kitapları Derlemi ve Türkçe Ulusal Dil Derlemi Örneklemindeki Söztük Sıklıkları”. Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar (Haz. Günay, D., vd. 2011; s. 398-407). Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir.
6. Arıkoğlu, E., Alimova C., Askarova, R., Selçuk, B.K. (2017) Kırgızca -TürkçÖ Söztük (Kırgızca-Türkçe Söztük) I-II. Cilt, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
7. Aşık, A. (2017). A sample corpus integration in language teacher education through coursebook evaluation. (Ders kitabı değerlendirmesiyle yapılan örnek derlem uygulaması: Dil öğretmen eğitimi için çıkarımlar). Journal of Language and Linguistic Studies , 13 (2) ,728-740 .
8. Ergin, M. (1980). Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
9. Karaca, H. (2017). Dilbilimin Alt Alanları ve Ekler (Sub-branches of Linguistics and Affixes). Gaziantep University Journal of Social Sciences , 16 (1) , 47-51 . DOI: 10.21547/jss.273951
10. Koca, F. (2021) “Yabancı Dil Öğretiminde Derlem, Derlem Dilbilimi ve Veri Yönlendirmeli Öğrenim Yaklaşımı.” Dil Öğretiminde Yeni Teknik ve Yöntemler (Edit: H. Asutay)” Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanakkale.
11. Kurtoğlu Z. Ö, Tosun, M. (2023) Aman Ünlemi Üzerine Derlem Temelli Bir Anlambilim ve Edibilim Çalışması, Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi, MEUDED, 2023; 19(1), 89-105
12. Kurtulmuş, F. (2021). Türkiye Türkçesi Ağızlarına Derlemtemelli Bir Yaklaşım Denemesi: VIII: Uluslararası Türk Dili Kurultayı (2017) Bildirileri, Ankara.
13. Özkan, B. (2013). Yöntem ve Uygulama Açısından “Türkiye Türkçesi Söz Varlığının Derlem Tabanlı Söztüğü” bilig, yaz 2013 / sayı 66, 149-178
14. Vardar, B. (1982) “Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri”. TDK Yayınları, Ankara.
15. www.dilbilimderneği.org/derlem-dilbilim (E.T: 01.04.2024)

16. : (<https://www.dilbilimdernegi.org/dilbilim-nedir> E.T. 01.04.2024).

17. (https://corpora.clarin-d.uni-saarland.de/cqpweb/kyrgyz_2022_03_08)

Etik Beyan

“Derlem Dilbilim Çalışmalarının Dil Öğretimine Katkısı” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı

Araştırmacının diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED SUMMARY

Language resembles a working machine, a living person, a moving vehicle, a flying bird, or a swimming fish. It is vital to comprehend how the machine operates, the biological qualities of the living being, how the vehicle travels, how the bird flies, and how the fish swims. Trying to grasp the central study topic in theoretical linguistics. However, language is relevant to a wide range of other areas. Language, for example, is based on biology and neuroscience. In contrast, language manifests as a social phenomena. These are only a handful of the transdisciplinary disciplines of study in linguistics.

Kyrgyz Tilinin TüştündürmÖ Sözdüğü (Explanatory Dictionary of the Kyrgyz Language) (2019, Volume II, pp. 403-405) has 36 words and phrases that contain the term " söz ". Researchers discovered 185 collocations and lexical elements using the word "söz" using corpus linguistics. The 5-fold discrepancy between the most comprehensive dictionary of a language and the results acquired by corpus linguistics studies suggests that lexicography research should use modern methods and match modern technology needs.

Basic vocabulary items, or words and phrases made up of or derived from core words, serve to assist the writer in writing texts aimed at improving reading and listening skills in language teaching, as well as contributing to the reader's and listener's linguistic abilities. In addition to core terms in a language's vocabulary, idioms, figurative expressions, analogies, and artistic phrases employed outside of their literal meanings play a significant role in vocabulary instruction. Teachers should also address the function of vocabulary items in individual language acquisition in semantic subfields such

as polysemy, synonymy, and reverse semantics, as well as pragmatic language learning. Corpus linguistics make substantial contributions.

Corpus linguistics make a substantial contribution to acquiring a big vocabulary for lexicographical/lexicographic studies, and scholars should not overlook this contribution.

Within the context of modern technology's opportunities, field specialists' attitudes and behaviors toward corpus linguistics research will aid in the qualitative use of teaching materials. As a result, it is suggested that material development professionals in language teaching actively participate in corpus linguistics research.

Corpus linguistics will help to create texts aimed at improving reading and listening skills for language teaching purposes, as well as the frequency of words used by text writers or material development experts in the texts and work they create, which can be accomplished by employing corpus linguistics procedures.

It is possible to prevent unnecessary repetitions or gain access to more terms during the language learning and teaching process. Teachers and material development specialists in the field of language teaching should employ the "Extended Lexeme Model." Because this approach incorporates the notions of lexical collocation, grammatical collocation, meaning preference, and discourse melody, language teachers should be familiar with lexical collocation research, meaning preference, and discourse melody.